

юр'івський тімотис

Білоцерківський
краєзнавчий
музей

2.03

ЮР'ІВСЬКИЙ ЛІТОПИС

2003

*Науково-популярне
історичне видання
Білоцерківського
краєзнавчого музею*

Редактор

Л. М. ДІДЕНКО
– директор
Білоцерківського
краєзнавчого музею,
заслужений працівник
культури України

Консультативна рада:

В. А. КОЛОМІЄЦЬ
– заступник директора з
наукової роботи БКМ,

О. В. СТАРОДУБ
– заввідділом природи
та археології БКМ,

В. М. ВЛАСЕНКО
– ректор Білоцерківського
державного аграрного
університету, академік,

Б. Й. КАШКІН
– кандидат історичних наук,
доцент БЦДАУ,

А. І. ГАЙ
– голова Київського обласного
творчого об'єднання
письменників Національної
Спілки
письменників України,

Г. С. ГАЙ
– редактор МП
видавництва «Буква»,

В.В. ОДОЛЬСЬКИЙ
– директор ПП «Лагрус фото Арт»

ЗМІСТ

НАУКОВІ РОЗВІДКИ, ПОШУКИ, ЗНАХІДКИ

ВІХИ ІСТОРІЇ

Євген ЧЕРНЕЦЬКИЙ

Перші привілеї Білої Церкви 5

Олексій СТАРОДУБ

Цигани-селяни графів Браницьких містечка Біла Церква 9

Володимир ПЕРЕРВА

Церковні крадіжки на Білоцерківщині XIX ст. 14

Мариса МАПИШЕВА

Розвиток педагогічної освіти в м. Біла Церква
у першій половині XX століття 18

Валентина КОПОМІЄЦЬ

Діяльність товариства “Просвіта” на Правобережній
Київщині 1917-1919 рр. 24

Людмила GERMANЧУК

Діяльність ОУН-УПА на території краю в період
II Світової війни 37

Олександр ЯРМОПА

Короткий нарис діяльності білоцерківських благодійних
організацій та установ під час окупації 1941–1943 рр. 43

ПАМ'ЯТІ ВИДАТНИХ ДІЯЧІВ БІЛОЦЕРКІВЩИНИ

Людмила ДІДЕНКО

Постать Івана Мазеши як мецената образотворчого мистецтва 53

Лідія ІВАНОВСЬКА

Дослідник флори і фауни Правобережної України
Антоній Андржейовський 60

Людмила ДІДЕНКО

Біла Церква – батьківщина всесвітньо відомого вченого
Бенціона Мойсейовича Вула
(до 100-річчя від дня народження вченого)..... 63

Тетяна СУЧКОВА

Видатні діячі науки Білоцерківщини 1920–1940 рр. 64

ДОКУМЕНТИ ТА АРХІВНІ МАТЕРІАЛИ З ІСТОРІЇ БІЛОЦЕРКІВЩИНИ

Олексій СТАРОДУБ

Примари білоцерківського краєзнавства: місто Біла Башта 72

Валентина КОПОМІЄЦЬ

Деякі документи про іноземців – службовців графів Браницьких
на рубежі XVII–XIX ст. 74

Олексій СТАРОДУБ

Два документа з життя Білоцерківщини
в перші десятиріччя XX століття 75

ЮР'ЇВСЬКИЙ ЛІТОПИС

2003

Науково-популярне
історичне видання
Білоцерківського
краєзнавчого музею

Наклад надруковано
видавничо-поліграфічною студією
Олександра Пионківського

тел.: (04463 44122)

Регістраційне посвідчення КІ-№ 148,
видане 19 лютого 1996 р.
Київським комітетом
у справах преси і інформації.

Адреса: 09117, м. Біла Церква,
Соборна пл., 4.

тел. - факс (04463) 5-31-82.

© Білоцерківський краєзнавчий музей

ПАМ'ЯТНИКИ ТА ПАМ'ЯТНІ МІСЦЯ БІЛОЦЕРКІВЩИНИ

Наталія АНДРУШЕНКО

Козацька церква у маєтку графів Браницьких 78

Валентина КОЗАЧЕНКО

Культова архітектура (православні храми)
Білої Церкви за часів незалежності України 81

ВУЛИЦІ БІЛОЇ ЦЕРКВИ

Олексій СТАРОДУБ

До історії вулиць Білої Церкви 83

Тетяна СУЧКОВА

Вулиця Крижанівського 84

Вулиця Турчанинова 85

Вулиця Січневий прорив 86

Вулиця Щорса 87

Тетяна СЕМИДА

Вулиця Пушкінська 88

Олена ВІТВИЦЬКА

Вулиця Лазаретна 90

Вулиця Голубина 91

Валентина КОЗАЧЕНКО

Вулиця Надрічна 93

Вулиця Садова 94

Лідія ІВАНОВСЬКА

Площа та вулиця Т. Г. Шевченка 96

Світлана МАХПАЙ

Вулиця Київська 98

Вікторія ПЕТРЕНКО

Таращанський масив 101

МУЗЕЙНІ РЕЛІКВІЇ

Лариса БАШИНСЬКА

Холодна зброя в колекції Білоцерківського
краєзнавчого музею 104

Тетяна СЕМИДА

Гутне скло з колекції Білоцерківського
краєзнавчого музею 107

Євген ЧЕРНЕЦЬКИЙ

Невідомий портрет Яна-Непомуцена Хоецького 109

Валентина КОПОМІЄЦЬ

Картина англійського художника Д. Рейнольдса
"Стриманість Сципіона" в зібранні художньої
колекції Браницьких 119

В ДОПОМОГУ УЧНЯМ

Лідія ІВАНОВСЬКА

Ландшафтна характеристика Білоцерківського району 122

Світлана МАХПАЙ

Трипільська культура 130

З ДОСВІДУ РОБОТИ ОБЛАСНОГО НАЦІОНАЛЬНО- КУЛЬТУРНОГО ЦЕНТРУ "ЄДНІСТЬ І ЗЛАГОДА"

Татьяна ШАРОВА

Диалог о любви
(сценарий составлен на основе поэзии Ф. И. Тютчева) 136

КОРОТКИЙ НАРИС ДІЯЛЬНОСТІ БІЛОЦЕРКІВСЬКИХ БЛАГОДІЙНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ ТА УСТАНОВ ПІД ЧАС ОКУПАЦІЇ 1941–1943 рр.

Олександр ЯРМОЛА

Німецькі війська після нападу на Радянський Союз швидко просувалися на схід, і 16 липня 1941 року Біла Церква була окупована¹. Економічне та соціальне життя міста було в занепаді. Бомбардування німецької авіації зруйнували велику кількість житлових будинків (особливо в центрі міста), адміністративних та промислових будівель. Значна кількість устаткування підприємств і організацій разом із персоналом була евакуйована, а частина промислового потенціалу знищувалась, щоб не дістатися ворогові. Вже в перші дні війни з Білої Церкви в діючу армію було направлено близько 6 тисяч чоловік². Багато мирних жителів відступали на схід разом із радянськими військовими частинами. Відсутність органів управління сприяла анархії, пограбуванням безгосподарного майна. Вступ у місто чисельних німецьких військових формувань ще більше погіршував ситуацію. В багатьох випадках окупанти займалися пограбуваннями, не зважаючи на протести мешканців Білої Церкви³.

Виникла необхідність відновлення міських органів управління, оскільки радянські – припинили своє існування напередодні окупації. Тому вже в липні 1941 року представниками місцевого населення створюється і починає діяти “Білоцерківський міський комітет”⁴, який згодом отримує назву “управління бургомистра Білої Церкви”⁵. На підставі певних архівних свідчень ми можемо стверджувати про належність частини посадових осіб місцевої адміністрації та їх прибічників до старої білоцерківської інтелігенції, яка намагалася відродити традиції дореволюційного та кращї зразки радянського самоврядування⁶. За думкою С. І. Бурлаки “не викликає сумніву, що склад районної адміністрації не належав до ОУН, принаймні до її бандерівської гілки”⁷. Факти організації міської та районної влади⁸ на Білоцерківщині в перші місяці окупації свідчать на користь її місцевого коріння. Під час окупації міста поступово змінюються взаємовідносини між військовою, а згодом і цивільною німецькою адміністрацією та органами білоцерківського самоврядування⁹.

Наслідки діяльності посадових осіб управління бургомистра не були однозначними. Поряд із певними позитивними результатами їх роботи, вони, безумовно, несуть відповідальність за активну чи пасивну співпрацю з окупаційною владою, діяльність якої призвела до катастрофічного спустошення Білоцерківщини¹⁰.

* * *

Одним із важливих напрямків роботи білоцерківської місцевої адміністрації було піклування про дитячі будинки та будинок пристарілих, які діяли в місті, а також допомога найбільш нужденній частині населення¹¹, військовополоненим¹².

Особливо тяжка була доля радянських військовополонених. Бути полоненим – часто означало те ж саме, що й бути засудженим на смерть¹³. У німецького керівництва існували власні уявлення про порядок поведінки з полоненими, які зовсім не відповідали загальноприйнятим міжнародним нормам. На

¹ Бурлака С. І., Юхименко П. І. *В полум'ї Великої Вітчизняної* // Біла Церква. Шлях крізь віки. – Біла Церква, Буква, 1994. – С. 200.

² Там само. – С. 198.

³ Треба зазначити, що стихійні грабунки військовими частинами майна приватних осіб та організацій Білої Церкви продовжувались і пізніше. Так, наприклад, уповноважений меблевої фабрики 2 жовтня 1941 року повідомляв, що чехословацькі солдати зривають замки, ламають стіни, вікна і т. ін. (ДАКО. – Ф. р-2225. – Оп. 1. – Спр. 1. – Арк. 291). 28 листопада того ж року повідомлялося, що німецькі військові приходять на склад дитбудинку №2 і забирають дрова. В результаті цих дій дитбудинки може залишитися зовсім без палива (ДАКО. – Ф. р-2225. – Оп. 1. – Спр. 1. – Арк. 313).

⁴ ДАКО. – Ф. р-2225. – Оп. 1. – Спр. 1. – Арк. 1.

⁵ В рейхскомісаріаті Україна місцевому населенню дозволялося займати нижчі керівні адміністративні посади: староста, бургомістр та шеф району (райшеф). Середні та вищі керівні адміністративні посади: гебітскомісар, генералкомісар, рейхскомісар – обіймали німці.

⁶ Але, зрозуміло, що з підсиленням контролю німцями на окупованих територіях ці прагнення все більше обмежувалися і уніфікувалися відповідно до поглядів “нових хазяїв”.

⁷ Бурлака С. І. *Від колабораціонізму до руху опору (на прикладі Білоцерківщини)* // Біла Церква в роки Великої Вітчизняної війни (матеріали науково-практичної конференції до 50-річчя визволення міста). – Біла Церква, 1994. – С. 7.

⁸ Бургомістр міста Білої Церкви одночасно був і шефом Білоцерківського району.

⁹ Бурлака С. І. *Від колабораціонізму до руху опору ...* – С. 7.

¹⁰ Див.: Сучкова Т. В. *Біла Церква на початку війни та стан економіки в період окупації* // Біла Церква в роки Великої Вітчизняної війни (матеріали науково-практичної конференції до 50-річчя визволення міста). – Біла Церква, 1994. – С. 3-6; Германчук Л. В. *Депортація молоді до Німеччини* // Біла Церква в роки... – С. 10-12; Коломієць В. А. *Втрати на Білоцерківщині в період окупації: людські, матеріальні, культурні* // Біла Церква в роки... – С. 22-25.

¹¹ Відповідно до наказу бургомистра Білої Церкви № 15 від 17 жовтня 1941 року встановлювалося надання “допомоги по непрацездатності, інвалідності, багатосімейності в випадках дійсної відсутності засобів до існування і потреби в громадській допомозі” (ДАКО. – Ф. р-2225. – Оп. 1. – Спр. 77. Арк. 2) (див. додаток № 1).

¹² Бурлака С. І., Юхименко П. І. *В полум'ї Великої Вітчизняної*. – С. 201-202.

¹³ Про поневіряння радянського військовополоненого розповідається в автобіографічній повісті білоцерківця Савелія Григоровича Муляра (Муляр С. Г. *Плен. Повесть-быль*. – Бєлая Церковь, Буква, 1997. – 108 с.).

окупованих територіях була створена ціла сітка таборів: серед них – дулаги та шталаги¹. Смертність в таборах була дуже високою².

З перших місяців війни Біла Церква стає місцем перебування полонених червоноармійців. В околицях міста створюються два³ табори для військовополонених⁴: один розміщувався по вул. Січневого прориву (територія сучасного 7-го військового майданчика) – дулаг № 334⁵, другий – на бульварі 50-річчя Перемоги (колишній Олександрійський бульвар) в районі Критого ринку⁶. Точна дата створення цих таборів нам на сьогодні невідома. Але, як зазначає Л. В. Германчук на підставі документальних спогадів військовополонених, “білоцерківські табори приймали перших військовополонених з вересня 1941 р.”⁷.

Становище у білоцерківських таборах було особливо тяжке, оскільки до них направляли поранених червоноармійців. Відсутність нормального одягу, погане харчування, позбавлення елементарних гігієнічних умов сприяли підвищеній захворюваності й до того знесилених людей. Так, у зверненні до бургомістра Білої Церкви 13 листопада 1941 року завідувач відділом охорони здоров'я С. М. Мартинюк зазначав:

“Через те, що через Білу-Церкву проходить велика кількість населення, особливо полонених, почала спостерігатись завошивленість серед населення, особливо полонених, що працюють на різних роботах в місті. Завошивленість може поширюватись також серед місцевого населення через контакт з полоненими⁸, що, звичайно, може привести до сумних наслідків – захворювання висипним тифом, який передається через укуси паразитів – вошей. Потрібно вжити заходів загально-санітарного порядку, а саме: бажано було б, щоб ті полонені, що виходять на роботу, періодично проходили санобробку і, крім того, після закінчення роботи, коли вони повертаються до табору, щоб вони в таборі утримувались в окремих приміщеннях, не маючи контакту з тією масою полонених, що перебуває в таборі. Заборонити полоненим користуватись загальними їдальнями в місті.

Одинокий випадок, підозрілий на висипний тиф, що був на днях в Білій-Церкві, сигналізує про потребу рішучих заходів.

Санпропускник, що є на вул. Шевченка, трохи пошкоджений під час військових дій, зараз потребує деякого ремонту; потрібно негайно відремонтувати його, щоб можна було використовувати для дезинфекції та санобробки, коли трапляться випадки серед міського населення інфекційних захворювань висипним тифом”⁹.

Враховуючи нужденне становище полонених білоцерківських таборів, місцеве населення намагалось їх підтримати. В листопаді 1941 року зусиллями місцевої української адміністрації був розгорнутий пункт для прийому продуктів харчування від населення для військовополонених¹⁰. Проте питання допомоги ставилося значно ширше.

В листопаді чи, можливо, наприкінці жовтня 1941 року утворюється і розгортає свою роботу Білоцерківське відділення Українського Червоного Хреста (УЧХ)¹¹. Його співробітники активно збирають відомості про білоцерківців, які за повідомленнями їх родичів (вірогідно чи напевно) потрапили до полону¹². Можливо, в цей же час починають складатися списки, які охоплюють не лише Білоцерківський район, а й Білоцерківську область (гебіт), до якої входили ще 5 сусідніх районів¹³. 18 листопада управління бургомістра через гр. Омельченка О. Ю. надсилає до Київського Комітету УЧХ 599 заяв громадян

¹ *Dulag* = *Durchgangslager* – пересильний табір військовополонених; *Stalag* = *Stamm-lager* – стаціонарний / постійний табір військовополонених (*Военный немецко-русский словарь* / Составил проф. А. М. Таубе. – 5-е изд., перероб. и доп. – М.: ОГИЗ, 1945. – С. 370-371, 511, 587).

² Германчук Л. В. *Доля військовополонених у білоцерківських таборах у роки Великої Вітчизняної війни* // Юр'ївський літопис. – Біла Церква, 1996. – №1. – С. 64-67.

³ За іншими відомостями, під час окупації в Білій Церкві діяли три табори для військовополонених. Є. Д. Яригін пише “уничтожили 20 тысяч советских военнопленных, которые находились в 3 немецких концентрационных лагерях на территории города” (Яригин Е. Д. *Белая Церковь за послевоенные годы (1944–1983 гг.)*. – Белая Церковь, Городской Совет ветеранов партии, 1984. – С. 1).

С. М. Науменко згадує: “На 3, 5 и 7 площадках фашисты организовали бойни по истреблению людей”. (Науменко С. М. *Незабываемые дни освобождения города Белая Церковь от немецко-фашистских оккупантов в январе 1944 года* // Рукописный журнал ветеранов партии (краткие воспоминания). – Белая Церковь, Совет ветеранов партии, 1981. – С. 114).

Про існування трьох білоцерківських таборів пише і В. А. Коломієць (див.: Коломієць В. А. *Втрати на Білоцерківщині в період окупації...* – С. 23).

⁴ В документі від 13 листопада 1941 року згадується про табори військовополонених “А” і “Б” (ДАКО. – Ф. р-2225. – Оп. 3. – Спр. 25. – Арк. 56).

⁵ Германчук Л. В. *Доля військовополонених у білоцерківських таборах...* – С. 65, 67.

⁶ Можливо, що цей табір мав позначення – дулаг №171. В архівних матеріалах є довідка німецького табірної лікаря про смерть 4 грудня 1943 року російського цивільного в'язня табору для військовополонених дулаг №171 – Петрищенко Максима (Petrischenko Maxim) [189[7] року народження (ДАКО. – Ф. р-2331. – Оп. 1. – Спр. 38. – Арк. 202). Є також свідчення жителів Білоцерківщини про використання табору для військовополонених в районі сучасного Критого ринку для тимчасового ув'язнення та страсти мирних громадян.

⁷ Германчук Л. В. *Доля військовополонених у білоцерківських таборах...* – С. 65.

⁸ Відомі випадки, коли мешканці Білої Церкви заражалися і помирали внаслідок допомоги полоненим білоцерківського табору.

⁹ ДАКО. – Ф. р-2225. – Оп. 1. – Спр. 2. – Арк. 143-143 зв.

¹⁰ Див.: Бурлака С. І., Юхименко П. І. *В подум'ї Великої Вітчизняної...* – С. 201-202, 210; Германчук Л. В. *Доля військовополонених у білоцерківських таборах...* – С. 66.

¹¹ В матеріалах фонду управління бургомістра Білої Церкви зберігся документ з рекомендацією на призначення заступника голови Білоцерківського відділення Українського Червоного Хреста – Юрія Петровича Левіна (ДАКО. – Ф. р-2225. – Оп. 1. – Спр. 1. – Арк. 320). За суміжними документами він датується листопадом 1941 року.

¹² ДАКО. – Ф. р-2225. – Оп. 1. – Спр. 780.

¹³ Там само. – Оп. 4. – Спр. 1.

Білоцерківського району “з проханням вжити заходів щодо розшуку та звільнення з полону військовополонених”¹. 20 листопада 1941 року в білоцерківській газеті “Дзвін” публікується оголошення “Про пожертви для полонених та поранених”: “Український Червоний Хрест приступив до збирання пожертв серед населення для полонених, поранених, калік, безпритульних та бідних дітей... У нашому місті також відкрито пункт, що приймає харчові продукти для полонених (Сквирська вул., ч. 69)”².

З ініціативи Червоного Хреста при підтримці місцевої адміністрації в Білій Церкві організовувалися концерти, виручені гроші від яких йшли на користь військовополонених білоцерківських таборів. Такі концерти відбулися 6 та 7 грудня 1941 року. Збір від них, за розпорядженням бургомістра Майківського, повністю звільнявся від податків³.

Така активна діяльність загальноукраїнської організації, яка мала свої відділення на місцях, й до того вже в самій назві проголошувала свою єдність з гуманістичними ідеалами міжнародного руху Червоного Хреста, мабуть, не відповідала інтересам окупаційної влади. Адже, тоді довелося б визнати рівність прав мирного населення та військовополонених на східних окупованих територіях з правами народів Західної та Північної Європи (хоча й дещо обмеженими нацистами), що зовсім не відповідало стратегічним планам гітлерівського керівництва. Завдяки міжнародному статусу організації Червоного Хреста важко було б приховати звірства, які чинили німецькі військові та поліційні підрозділи, від світової громадськості. Одночасна заборона організації, діяльність якої набула широкої підтримки місцевого населення, викликала б небажані ускладнення, що не знайшло б підтримки у Берліні. Тому окупаційна влада рейхскомісаріату України та місцеві її відділення починають поступово обмежувати ініціативу українців, намагаючись змінити неприємну для них ситуацію.

Вже 6 грудня 1941 року в зверненні до населення Білоцерківщини з'являється інша назва – Український Комітет взаємодопомоги (хоча й зазначається, що це “колишній Український Червоний Хрест”)⁴. Його керівництво змушене було рахуватися з силою й пішло на певні поступки, намагаючись зберегти якщо вже не назву, то хоча б сутність організації. 25 січня 1942 року публікується розгорнута відозва про організацію “з дозволу ортскомендатури” Білоцерківського Комітету взаємодопомоги (Червоний Хрест). Головою Комітету був В. Д. Красевич⁵. Виходячи із змісту відозви, треба зазначити, що цілі і завдання новоствореної (або краще сказати – реформованої) організації проголошувалися ті ж самі, що й в її попередника⁶.

Білоцерківський Комітет взаємодопомоги проіснував лише декілька місяців. Його діяльність, як і інших подібних комітетів в рейхскомісаріаті України, було припинено, про що гебітскомісар доктор Штельцер 3 березня 1942 року сповіщав білоцерківців. Щоб відкрито не протиставляти себе місцевому населенню, а навпаки, виступити його захисником, був вигаданий привід – службовці Червоного Хреста в різних місцевостях “в багатьох випадках зібрані гроші, а також харчові продукти та одяг, зловживаючи громадським довір'ям, вживали в більшій частині не для потреб громадської допомоги, а частково для самих себе, а також частково для політичної мети”⁷. Така аргументація багатьом здавалася непереконаливою, і в новому оголошенні Штельцер був змушений визнати, що Білоцерківський Комітет взаємодопомоги працював чесно⁸.

На початку червня 1942 року в місті утворюється Комітет допомоги військовополоненим Білоцерківського табору⁹. Уповноваженим по його організації був В. Д. Красевич, який отримав на це 3 червня дозвіл гебітскомісара¹⁰. Комітет мав регіональний (“обласний”) статус, його діяльність охоплювала шість районів, які входили до Білоцерківського гебіту: Білоцерківський, Узинський, Рокитнянський, Володарський, Сквирський та Велико-Половецький¹¹.

Про розшук білоцерківців-в'язнів мова вже не йшла. Завданням Комітету був збір пожертв серед населення з метою допомоги “харчами, одягом” тим військовополоненим, які перебували в Білій Церкві. Повноваження його були обмежені, навіть списки полонених знаходилися лише у коменданта табору № 334¹², не кажучи вже про більш докладну інформацію.

¹ Там само. – Оп. 1. – Спр. 1. – Арк. 277.

² Дзвін. – 1941. – 20 листопада. – №10. – С. 2.

³ Германчук Л. В. *Доля військовополонених у білоцерківських таборах...* – С. 66.

⁴ Дзвін. – 1941. – 6 грудня. – № 14. – С. 2.

⁵ Володимир Дмитрович Краєвид (1884 - ?), юрист – голова Білоцерківської Радн об'єднаних громадських організацій в 1917 році (ДАКО. – Ф. р-1716. – Оп. 2. – Спр. 9. – Арк. 3). В цьому ж році, 19 грудня, обраний на посаду мирового судді по місту Біла Церква (ДАКО. – Ф. р-1716. – Оп. 2. – Спр. 9. – Арк. 55), в 1925–1926 рр. – юрисконсульт Білоцерківського окружного виконавчого комітету (ДАКО. – Ф. р-5572. – Оп. 1. – Спр. 5. – Арк. 95 зв., 145; Там само. – Оп. 6. – Арк. 183). Восени 1941 року – юрисконсульт управління бургомістра Білої Церкви (ДАКО. – Ф. р-2225. – Оп. 1. – Спр. 1. – Арк. 305); в 1942 році значиться нотарем Білоцерківського району (ДАКО. – Ф. р-2225. – Оп. 1. – Спр. 7. – Арк. 203).

⁶ Дзвін. – 1942. – 25 січня. – №4 (19). – С. 2; ДАКО. – Ф. р-2225. – Оп. 1. – Спр. 2. – Арк. 139 (див. додаток № 2).

⁷ Дзвін. – 1942. – 15 березня. – №12 (27). – С. 2 (див. додаток № 3).

⁸ Там само. – 22 березня. – №13 (28). – С. 2.

⁹ Там само. – 7 червня. – №27 (42). – С. 2 (див. додаток № 4).

¹⁰ ДАКО. – Ф. р-2225. – Оп. 1. – Спр. 7. – Арк. 203.

¹¹ Дзвін. – 1942. – 18 червня. – №30 (45). – С. 2.

¹² ДАКО. – Ф. р-2225. – Оп. 1. – Спр. 7. – Арк. 193.

В цей же час газета “Дзвін” публікує оголошення про те, що полоненим з Червоної Армії вільно буде писати до своїх родин на зайнятих німцями землях¹. Але цим пропагандистським заявам вже мало хто вірив: 3 весни 1942 року на території табору № 334 почалися масові розстріли полонених та цивільного населення². Подібні розстріли проводилися й в інших місцях Білої Церкви.

В травні–липні 1942 року окупаційна влада за допомогою жорстких санкцій намагається припинити надання допомоги місцевим населенням полоненим-утікачам: 1 травня 1942 року з’являється розпорядження гебітскомісара Білої Церкви про заборону підтримки військовополонених в будь-якій формі “при їх втечі з полону”³, а 16 липня в газеті “Дзвін Волі” – оголошується особливий режим навколо таборів⁴. Ці розпорядження відповідали загальній політиці німецької окупаційної адміністрації⁵: в червні 1942 року військовий комендант та рейхскомісар України оголошували:

“Всякий, хто безпосередньо чи посередньо підтримуватиме або переховуватиме членів банд, саботажників, бродяг, полонених-утікачів або дасть будь-якому з них харчі чи якусь допомогу, буде покараний смертю. Все майно його буде конфісковане.

Така ж кара спостигне всіх тих, хто, знаючи про появу банд, членів банд, саботажників або полонених утікачів, не повідомить негайно про це свого старосту, найближчого поліцейського керівника, військову частину або німецького сільськогосподарчого керівника”. Одночасно за “допомогу” в пошуку та знищенні обіцяли “1000 карбованців нагороди, або право першості в одержанні харчових продуктів, або право на наділення його землею чи збільшення його присадибної землі”⁶.

21 липня 1942 року гебітскомісар Штельцер повідомляв шефа Білоцерківського району: “Збіркову діяльність Комітету допомоги треба надалі припинити”⁷, про що того ж дня було оповіщено і старост сіл⁸. Невдовзі Білоцерківський Комітет допомоги військовополоненим припиняє свою активну діяльність. Про причини цього бургомістр Білої Церкви Г. М. Майківський в листі до гебітскомісара 8 серпня 1942 року писав:

“Оскільки ця організація [Комітет допомоги. – О. Я.] за джерело існування має лише пожертви від населення, а останнє... заборонено, то виникає питання про доцільність існування організації допомоги військовополоненим надалі. На наш погляд, немає рації утримувати штат співробітників допомоги, на що потрібно витрачати лишки зібраних пожертв. Відсутні й умови на існування в дальнішому самої організації допомоги військовополоненим. Отже, просимо Вашої санкції на ліквідацію зазначеної організації”⁹.

На жаль, відомі нам сьогодні документальні джерела недостатні для докладного зображення діяльності Комітету допомоги в останній період його існування, як невідома й дата остаточної ліквідації цієї благодійної організації. Але ми можемо з певністю зазначити, що з другої половини 1942 року, після заборони збирати пожертви, Комітет фактично припиняє свою роботу. Останній відомий нам документ “Білоцерківського окружного комітету допомоги військовополоненим” (з підписами голови – Краєвича та секретаря – Нізкової¹⁰) датований 14 жовтня 1942 року.

Важливим напрямком благодійної діяльності білоцерківської громади (в тому числі і органів місцевого управління) була допомога дітям, інвалідам, нужденному населенню. Під час окупації в Білій Церкві діяли три дитячі будинки (точніше – хата дитини і дитячі будинки № 2, 3) та будинок пристарілих¹¹.

До 1 травня 1942 року будинок пристарілих знаходився у віданні відділу охорони здоров’я, а потім був переданий до відділу суспільної опіки, який у III кварталі цього ж року планував провести ремонт будинку, розширити його і збільшити кількість постійних підопічних до 50 осіб. В серпні 1942 року в будинку перебувало 30 пристарілих постійно і 10 тимчасово¹². Крім піклування про будинок пристарілих, відділ суспільної опіки за рахунок бюджетних коштів у відповідності до наказу бургомистра Білої Церкви №15 від 17 жовтня 1941 року¹³ надавав допомогу інвалідам і нужденним білоцерківцям, а також родинам,

¹ Дзвін. – 1942. – 18 червня. – №30 (45). – С. 2.

² Германчук Л. В. Доля військовополонених у білоцерківських таборах... – С. 67.

³ Там само.

⁴ Дзвін Волі. – 1942. – 16 липня. – №37(52). – С.2.

⁵ Про те, що подібні оголошення в цей час характерні не лише для Білоцерківщини, а й для інших окупованих українських територій, які знаходились в рейхскомісаріаті України, свідчить аналогічне за змістом звернення відділу преси генерального комісара Дніпропетровська від 30 квітня 1942 року, яке було оголошено в “Дніпропетровській газеті” 7 травня (див.: *Українська ССР в перший період Великої Отчественной войны (22 июня 1941 г.–18 ноября 1942 г.)*. // Советская Украина в годы Великой Отчественной войны 1941–1945. Документы и материалы в трех томах. – Т. 1. – С. 356).

⁶ Дзвін. – 1942. – 7 липня. – №35 (50). – С. 1.

⁷ ДАКО. – Ф.р-2225. – Оп. 1. – Спр. 7. – Арк. 239.

⁸ Там само. – Спр. 10. – Арк. 144.

⁹ Там само. – Арк. 203 (див. додаток № 5).

¹⁰ Лариса Іллівна Нізкова, педагог – дочка Іллі Трохимовича Нізкова, голови Білоцерківського виконавчого комітету об’єднаних громадських організацій в 1917 році (Коломієць В. *Ілля Нізков – представник славної плеяди педагогів початку ХХ ст.* // Протоієрей Петро Лебединцев та українське Відродження ХІХ–початку ХХ ст. Матеріали наукових читань 29 листопада 2001 року. – Біла Церква, 2002. – С. 80, 82.

¹¹ Бурлака С. І., Юхименко П. І. *В полум’ї Великої Вітчизняної...* – С. 201.

¹² ДАКО. – Ф. р-2225. – Оп. 3. – Спр. 87. – Арк. 6 зв.-7 зв.

¹³ Див. додаток №1.

члени яких виїхали на роботу до Німеччини та Херсону ¹, а з листопада 1942 року він, в додаток до вищеперахованого, мав допомагати біженцям, організовувати забезпечення інвалідів та непрацездатних паливом, допомагати дітям ².

Згідно схеми районного управління (проект на 1943 рік) – хата дитини мала знаходитися у віданні відділу охорони здоров'я, а дитячі будинки – відділу освіти і культури ³. Згідно з наказом бургомістра Білої Церкви та районного шефа Майківського від 24 грудня 1942 року в обов'язки його заступника Бойченко входило керування, поряд з іншими підвідділами та установами, будинком пристарілих та дитячими будинками ⁴.

У звітах 1942 року відділу культури та освіти ⁵ ми знаходимо відомості про білоцерківські дитячі будинки ⁶. В дитячому будинку № 3 (для дітей шкільного віку) проводилося навчання за програмою I–IV класів ⁷, а в будинку № 2 (дошкільний) – проводилася виховна робота відповідно їх віку. Протягом першої половини цього року кількість вихованців дитячих будинків складала:

Дитячий будинок	1 січня 1942 р.	Квітень 1942 р.	1 липня 1942 р.
№2	143	141	142
№3	128	121	95

В II кварталі 1942 року завідуючий відділом культури і освіти при управлінні бургомістра Бойченко планував провести обстеження дитячих будинків ⁸. Воно, мабуть, не виявило значних порушень, інакше про це було б повідомлено у вищезгаданому звіті. Але під час ще однієї перевірки хати дитини та дитячих будинків, яка була проведена навесні 1943 року, було виявлено, що “від 26,6% до 39,4% харчових продуктів, відпускаємих за розкладками, не попадають в їжу дітям”. Було виявлено й багато інших зловживань завідувачів та обслуговуючого персоналу. Пропонувалося “в найкоротший термін виправити... хиби в харчуванні дітей” ⁹. Невдовзі після цього нове обстеження знов виявило “безгосподарність, неохайність та байдужість, що панує в дитячому будинку №2 і межує із злочинністю” ¹⁰. Порушення були виявлені й при обстеженні ще однієї благодійної установи – Білоцерківського будинку інвалідів у жовтні 1943 року ¹¹.

На початку 1943 року в організації допомоги населенню відбуваються важливі зміни. В лютому цього року в Білоцерківському районі утворюється Комітет української самопомоги ¹². Після ліквідації відділу суспільної опіки ¹³, на початку березня, згідно розпорядження гебтскомісара від 13 лютого 1943 року, на нього покладаються основні функції надання допомоги ¹⁴. На утримання Комітету передаються дитячі будинки та будинок інвалідів ¹⁵. Основним джерелом фінансування його діяльності визначаються добровільні пожертви населення та різноманітні відрахування при наданні дозволів, проведенні театральних вистав та ін., про що робляться відповідні розпорядження ¹⁶. Білоцерківський районний Комітет української самопомоги продовжував свою роботу до кінця німецької окупації.

Таким чином, ми бачимо, як протягом 1941–1943 років відбувається еволюція напрямків діяльності й форм організації благодійних установ та організацій на теренах Білоцерківщини: від Білоцерківського відділення Українського Червоного Хреста до Комітету української самопомоги Білоцерківського району. В основі своєї ці організації спиралися на стихійне прагнення білоцерківців допомогти військовополоненим, нужденним верствам населення, дітям-сиротам, інвалідам, не дивлячись на всі негаразди війни й чужоземного панування. Німецька окупаційна влада, спираючись на військову та поліційну силу, поступово намагається спрямувати цей рух у безпечне, а іноді – і вигідне для себе русло. Проте, незважаючи на всі перешкоди, ці благодійні організації, безумовно, зберегли життя багатьом білоцерківцям й тим, хто волею долі опинився в нелегку годину на Білоцерківщині.

¹ ДАКО. – Ф. р-2225. – Оп. 3. – Спр. 87. – Арк. 5-7 зв. (див. додаток № 6).

² Там само. – Оп. 1. – Спр. 6. – Арк. 50.

³ Там само. – Спр. 7. – Арк. 72 зв.

⁴ Там само. – Спр. 121. – Арк. 2.

⁵ Звіти за час з 1 січня по 1 липня (ДАКО. – Ф. р-2225. – Оп. 3. – Спр. 87. – Арк. 8-9) та за квітень 1942 року (ДАКО. – Ф. р-2225. – Оп. 1. – Спр. 770. – Арк. 2-6).

⁶ Ярмола О. *Короткий нарис діяльності відділу культури і освіти при Управлінні бургомістра м. Білої Церкви (1942 р.)* // Краєзнавчі читання ім. П. Г. Лебединцева. Конференц-зал Білоцерківського краєзнавчого музею. 23 квітня 1998 року. – Біла Церква: Мустанг, 1998. – С. 42.

⁷ Заняття проводилися в школі, яка була відкрита в приміщенні дитячого будинку (школа № 2).

⁸ ДАКО. – Ф. р-2225. – Оп. 1. – Спр. 770. – Арк. 1 зв.

⁹ Там само. – Спр. 368. – Арк. 12 (див. додаток № 7).

¹⁰ Там само. – Арк. 17.

¹¹ Там само. – Спр. 367. – Арк. 52.

¹² Дзвін Волі. – 1943. – №18 (114).

¹³ ДАКО. – Ф. р-2225. – Оп. 1. – Спр. 14. – Арк. 30.

¹⁴ Там само. – Арк. 23.

¹⁵ Там само. – Арк. 24.

¹⁶ Там само. – Арк. 18 (див. додаток № 8), 22 (див. додаток № 9), 46.

№ 1

Наказ № 15 бургомістра Білої Церкви про надання допомоги
у випадках відсутності засобів для існування

17 жовтня 1941 р.

I. Наказую видавати допомогу по непрацездатности, інвалідности, багатосімейности в випадках дійсної відсутности засобів до існування і потреби в громадській допомозі.

Допомога видається:

а) Непрацездатним за похилим віком (жінки від 60 років, чоловіки від 65 років) при відсутности нерухомого майна, близьких родичів (дорослі сини і дочки) та при відсутности жодних засобів до існування – в розмірі 150 крб. на місяць.

б) Інвалідам за тими ж умовами – тим, що були віднесені до 1-ої категорії 200 крб. на місяць та тим, що були віднесені до 2-ої категорії 150 крб. на місяць.

в) Багатосімейним, вдовам при відсутности нерухомого майна та жодних засобів існування при кількості 4-х і більше дрібних дітей, не старше 14 років по 35 крб. на кожного непрацездатного, але не більше 175 крб. на місяць.

г) Вдовам при відсутности нерухомого майна та жодних засобів існування при наявности 2-3 дітей не старше 14 років – 100-140 крб. на м-ць.

д) Теж при наявности одної дитини дошкільного віку та при відсутности нерухомого майна і жодних засобів існування 70 крб. на м-ць.

УВАГА: Всі перелічені категорії не одержують допомогу, коли мають заробітки від служби, торгівлі, або промислу.

УВАГА: При наявности власної хати допомога може видаватись у виключних випадках і не більше 30 проц.

II. Допомога при тимчасовій непрацездатности (хворість, що продовжується більше 15 день, нещасний випадок на роботі) видається на увесь час втрати працездатности в розмірі 50 проц. від місячного утримання, але не вище 400 крб. на місяць до видужання або переведення на постійну допомогу, якщо непрацездатність триватиме понад три місяці, для чого потрібно мати висновок лікарської комісії.

III. В разі смерті голови сімейства, на утриманні якого перебувала решта членів сімейства, серед яких немає працездатних, видається одноразова допомога в розмірі 150 крб.

IV. Управління робочою силою і піклування нею переводить обстеження матеріального стану осіб, що потребують допомоги, через своїх інспекторів і подас свої висновки і пропозиції бургомістру на затвердження.

V. Після розгляду і затвердження – заводяться окремі картки на осіб, що одержують допомогу, з відміткою кожний раз про видачу такої.

VI. В селах – допомога сплачується з 2 проц. фонду допомоги, що відраховується з валового збору зернових культур.

VII. Сільські старости подають до Управління робочою силою списки осіб, що одержують допомогу, з докладними висновками про потребу надання допомоги.

VIII. В окремих виключних випадках Управління робочою силою може піднести клопотання перед бургомістром про видачу одноразової допомоги особам, що впали в тимчасове скрутне матеріальне становище, при чому призначення допомоги та визначення розміру переводиться бургомістром.

ДАКО. – Ф. 2225. - Оп. 1. - Спр. 77. – Арк. 2 (копія).

№ 2

Оголошення про організацію Білоцерківського
Комітету взаємодопомоги (Червоний Хрест)Грудень 1941 р.–січень 1942 р.¹Відозва

З дозволу оргскомендатури в м. Білій-Церкві організовано Білоцерківський Комітет ВЗАЄМОДОПОМОГИ (“Червоний Хрест”), основне завдання якого є матеріальна допомога продуктами, одягом та інш. полоненим, пораненим та хворим, а також сприяти щодо звільнення з полону наших братів-українців. Для виконання цього завдання Комітет приступив до організації збору пожертв серед широких мас населення як в місті, так і по всіх селах району. Всі без виключення українці повинні прийняти саму активну участь в проведенні цієї, надто важливої, справи. Кожний свідомий громадянин мусить пожертвувати все, що може. Ніхто не вправі відмовитись від свого громадського обов’язку в цій величезній справі допомоги: “БРАТИ-БРАТАМ”.

Збір пожертв повинен бути переведений в кожній установі, підприємстві, організації та в кожному

¹ За змістом та суміжними документами.

будинкові в місті та в кожному кол[хозі] та хаті на селі.

В першу чергу потрібно жертвувати: борошно, крупу, пшоно, хліб, сухарі, сало, м'ясо, масло, картоплю, овочі, цукор, всяку їжу та харчі, теплий одяг, білизну, взуття, матраци, ковдри, марлю, перев'язочний матеріал та гроші.

Для збору пожертв на селах – в кожному селі організуються бази по збору пожертв з залученням до цієї мети вчителів, духовенства та жіноцтва.

Збір пожертв провадиться по підписних листах.

На зібрані пожертви продуктами та грошми Комітет в першу чергу організує їдальні, харчові пункти, санітарні пункти та інш. для полонених та притулку відпочинку з їдальнею та лікарською допомогою для звільнених з полону.

Українці, велика кількість полонених та поранених наших братів чекають на нашу допомогу.

Пожертви надсилайте: м. Біла Церква, вул. Шевченка, 19.

Бургомістр (Майківський)
Голова К-ту Взаємодопомоги (Красвич)

ДАКО. – Ф. 2225. - Оп. 1. - Спр. 77. – Арк. 139.

№ 3

Про ліквідацію Української взаємодопомоги (Червоний Хрест)

3 березня 1942 р.

Українська взаємодопомога (Червоний Хрест) є організація, яка після вступу Німецької Армії мала завданням допомагати чоловікам та жінкам, котрі потребують допомоги, а перш усього – військовополоненим. Для цієї почесної мети тисячі українських громадян та громадянок багато жертвували грошми та майном. Німецькі установи завжди підтримували прагнення Українського Червоного Хреста та допомагали йому.

Перевірка діяльності службовців Червоного Хреста в різних місцевостях виявила, що вони в багатьох випадках зібрані гроші, а також харчові продукти та одяг, зловживаючи громадським довір'ям, вживали в більшій частині не для потреб громадської допомоги, а част[ково] для самих себе, а також частково для політичної мети.

Пан Генеральний Комісар по нових вказівках пана Рейхскомісара вирішив ліквідувати Червоний Хрест і наклав заборону на його майно. Усе зібране Червоним Хрестом майно (гроші, харчові продукти та інше), яке знаходиться під заборонаю, має бути передане шефам районів, які повинні витратити це майно на задоволення самих необхідних потреб місцевого населення.

Чоловіки та жінки! Це керівництво Червоного Хреста обмануло довір'я всього народу невірним використанням його пожертвувань. Щоб виправити цю несправедливість, усе зібране майно Червоного Хреста через шефів районів повинно бути передане на задоволення потреб народу.

3-III-1942 р. м. Біла Церква

Гєбітскомісар д-р Штельцер.

Дзвін. – 1942. - 15 березня. – №12(27). – С. 2.

№ 4

Оголошення про утворення Комітету допомоги військовополоненим Білоцерківського табору

7 червня 1942 р.¹

До населення

В м. Білій Церкві утворено Комітет Допомоги військовополоненим Білоцерківського табору. Комітет ставить своїм завданням широку допомогу полоненим, що знаходяться в таборі, харчами, одягом та інше. Бажано жертвувати продукти харчування, а особливо картоплю, буряки, цибулю, моркву, часник, а також гроші, одяг, білизну та взуття.

Адреса Комітету вул. Шевченка, № 19.

Дзвін. – 1942. – 7 червня. – №27(42). – С. 2.

¹ Дата опублікування.

№ 5

**Прохання бургомістра Білої Церкви Майкiського
до Білоцерківського гебітскомiсара про ліквідацію Комітету допомоги
військовополоненим, в зв'язку з заборонаю збору пожертвувань**

8 серпня 1942 р.

За виданим Вами 3.VI-42 р. уповноваженням на ім'я Нотаря Білоцерківського району п. Краєвича В. Д. організовано допомогу військовополоненим шляхом збору пожертв продуктами та грошми від населення Білоцерківської округи.

Організована допомога існує й зараз, але згідно Вашого розпорядження вона припинила збір пожертвувань.

Обслуговуючий допомогу платний штатний апарат одержує зарплату також за рахунок пожертвувань. Оскільки ця організація за джерело існування має лише пожертви від населення, а останнє, як зазначено вище, заборонено, то виникає питання про доцільність існування організації допомоги військовополоненим надалі.

На наш погляд немає рації утримувати штат співробітників допомоги, на що потрібно витратити лишки зібраних пожертв.

Відсутні й умови на існування в дальнішому самої організації допомоги військовополоненим.

Отже, просимо Вашої санкції на ліквідацію зазначеної організації.

Зараз організація допомоги військовополоненим має на поточному рахунку 33158 крб. та в касі 7425 крб. 96 коп.

Є також незначна частина продуктів харчування і деяке конторське обладнання.

Мною у червні м-ці відпущено було за Вашим розпорядженням на організацію допомоги з окремого рахунку кол. Комітету взаємодопомоги (Червоний Хрест) 10000 крб.

Я вважаю за потрібне: 1) із сум допомоги військовополоненим повернути 10000 крб. на поповнення рахунку кол. Комітету взаємодопомоги, 2) останні суми і частину продуктів передати будинку пристарілих у м. Білій-Церкві, в якому є і інваліди з числа військовополонених; 3) частину лишка продуктів харчування здати до місцевого табору військовополонених; 4) конторське обладнання в моє розпорядження передати.

Бургомістр (підпис) (Майкiвський)

(печатка управління бургомістра)

ДАКО. – Ф. р-2225. - Оп. 1. - Спр. 7. – Арк. 203.

№ 6

**Звіт про діяльність відділу суспільної опіки
при управлінні бургомістра Білої Церкви за 1-е півріччя 1942 р.**

15 серпня 1942 р.

Діяльність Відділу Суспільної Опіки полягала в тому, щоб допомогти матеріально тим громадянам, які по причинах, що від них не залежать, опинилися в критичному становищі і без державної допомоги не можуть існувати. Відділ в своїй роботі керувався наказом п. Обербургомістра Біло-Церківського району за 17/X-41 р. №15. В тих випадках, коли з надзвичайних обставин треба було відхилитися від цього наказу, Відділ звертався до п. Обербургомістра з мотивованими заявами для одержання дозволу на підвищення розміру допомоги.

Порядок призначення допомоги був такий:

Громадяни, що потребували допомоги, зверталися до Відділу с письменною заявою. Заяви приймав Інспектор, який записував ці заяви до реєстраційного журналу. Після цього, в порядку черги, а в особливо важних випадках і поза чергою, Інспектор заходив на квартиру до кожного просителя, і на місці робив обстеження його життя. Результати обстеження записувалися в анкету, яку підписував проситель; на цій ж анкеті інспектор робив свій висновок, після цього заносив в реєстраційний журнал дату обстеження та висновок, а анкету передавав члену комісії. Член Комісії розглядав анкету, підписував її і передавав на затвердження Керівникові Відділу. Після цього бургомістр заносив прізвище просителя та суму допомоги до відомості на виплату грошей.

Виплата провадилася 2-3 рази на місяць. Коли ж просителеві було відмовлено в видачі допомоги, про це робилася відмітка в окремому журналі, а анкета підкладалася в папку відмовлених. Причини відмовлення були такі: заможність, працездатність просителя, дорослі діти, які повинні допомогати батькам то що.

Згідно з відповідними п. п. наказу, допомога призначалася щомісячна або одноразова. Щомісячна допомога коливалася від 42 до 200 крб. на місяць, а одноразова від 40 до 150 крб.

Всього відвідувань та обстежень за 1^е півріччя 1942 р. було проведено.....1509

[...]

Всього за I-VI-1942 р. видано:

1) Одноразові допомоги..... 493 особам	крб.	41615
[...]		
2) Щомісячної допомоги..... 79 особам	крб.	48477
[...]		
в т. ч. а) за похилим віком.....	крб.	22267
б) по інвалідності.....	крб.	23306
в) вдовам з дітьми.....	крб.	2904
3) На похорон голов сім'ї 5 осіб.....	крб.	750
4) По тимчасовій непрацездат..... 17 особам	крб.	3673,5
[...]		
5) Допомога паливом на суму.....	крб.	658,5
Разом за I-VI.....	крб.	95174
[...]		

II. Допомога родинам добровольців, що виїхали до Німеччини.

1. На підставі транспортних листів біржі праці складається основна відомість осіб, що виїхали до Німеччини (ф. №1) за кожний місяць, окремо по кожному селу, або домоуправі (по місту).

2. Уповноважені Відділу виїжджають на місця (села) з ф. №1, і вкупі зі старостою села, або [...] перевіряють, хто з виїхавших не повернувся і дійсно залишився в Німеччині. По обстеженні складається акт, в якому зазначається, скільки виїхало, скільки залишилося в Німеччині, за скількох осіб треба видавати родині допомогу грошми і продуктами. На підставі цих даних складається платіжний список (ф. №2) на видачу грошей, в 3 примірниках і список на продуктову допомогу (ф. №3). Гроші виплачуються представником відділу на місці, а за продуктами приїжджає до Відділу з села уповноважений, який по ордеру Відділу одержує продукти в Торгвідділі для роздачі на місці.

Всього на протязі з 12 травня по 1/VII-1942 р., т. е. за 1 півріччя, було виплачено родинам добровольців, що виїхали до Німеччини в квітні і травні ц./р. – за 259 осіб добровольців.... крб. 56290

Продуктова допомога до 1го липня не видавалася:
на добровольців ведуться необхідні рахунки.

III. Будинок пристарілих.

Будинок прийнято від Відділу Охорони Здоров'я 1го травня по акту.

На 1 серпня зроблено обстеження будинку і складено акт.

План роботи

Відділу суспільної опіки на 3^й квартал 1942 р.

I. Підвідділ допомоги інвалідам

В дальнішому робота буде переводитись тими ж [методами], в межах касового плану.

Буде переглянуто анкету, з метою її удосконалення. Коли асигнування буде підвищено, та вироблено положення про пенсії, роботу буде розгорнуто в напрямку встановлення постійних сталих пенсій та підвищення одноразових допомог грошми, або продуктами в вигляді пайків чи відкриття їдалень тощо. Також бажано налагодити медичну допомогу (операції, водолікарня і інше), з метою повернення працездатності тим, що хворі тимчасово. [...]

III. Будинок пристарілих:

Передбачається:

- 1) перевести ремонт будинку згідно з кошторисом.
- 2) розширити будинок і збільшити кількість осіб-подопічних. Зараз в будинку – 30 подопічних – постійних і 10 тимчасових. Передбачається довести загальну кількість подо[пічних] постійних до 50 осіб.

Керуючий Відділом
суспільної опіки

ДАКО. – Ф.Р-2225. - Оп. 3. - Спр. 87. – Арк. 5-7 зв.

№ 7

Постанова управління бургомистра Білої Церкви про зловживання, які було виявлено під час обстеження дитячих будинків №2 і №3 та Хати-дитини 6 квітня 1943 р.

Після обслідування харчування та хімічного аналізу сніданків, обідів та вечерь по Хаті-дитини та Дитячих будинках №2 й 3 міста Білої Церкви – виявлено:

1. Від 26,6% до 39,4% харчових продуктів, відпускаємих за розкладками, не попадають в їжу дітям.
2. За розкладками відпускається від 6,4 до 8,4 грама жиру на день для дитини – аналіз же страв в Дитбудинках 2 і 3 зовсім не виявив жирів в денному раціоні дітей й тільки в Хаті-дитини виявлені в стравах “сліди жиру”.
3. За розкладками в Дитбудинках 2 і 3 відпущено по 12,4 й 12,7 грами солі на дитину – про те страви в обох дитбудинках малосольні.

4. В обох згаданих вище Дитбудинках страви виготовляються (на просте око) недоброякісно, а в будинку № 2 – пшоняний суп з неприємним запахом.

5. В обох тих же будинках самі розкладки [ломивних] речовин для щоденного раціону складені незадовільно та за недостатньою калорійністю.

Пропонується завідуючим та куховаркам обслідуваних дитячих установ в найкоротшій термін виправити перелічені хиби в харчуванні дітей й попереджується, що в разі виявлення в майбутньому подібних явищ – завідуючі та куховарки будуть притягнуті до карної відповідальності.

Бургомістр (підпис – Майківського)

ДАКО. – Ф. р-2225. - Оп. 1. - Спр. 368. – Арк. 12.

№ 8

Постанова Управління бургомистра Білої Церкви про внески на користь Комітету допомоги

9 лютого 1943 р.

Для забезпечення допомоги нужденному населенню м. Біла Церква запровадити такі внески на користь Комітету допомоги:

1. За кожний виданий патент кустарям на промислові підприємства – 25 крб.

Виконання переводить Фінансовий податковий підрозділ.

2. За надання дозволу на будівництво 50 крб.

Виконання переводить Фінансовий відділ.

3. При видачі продуктових картюк за кожну картку 50 коп.¹

4. При стягненні разового збору на базарі з окремих осіб – 1 крб., з воза – 4 крб.

5. При відпуску обідів столовки з кожного обіду 1 крб.²

За виконання відповідають керівники установ, при яких маютья столовки.

6. За приписку новоприбулих до м. Біла Церква та сіл Білоцерківського району – 3 крб.

Виконання провадить відділ Громадських справ та старости сел.

7. При реєстрації шлюбів – 20 крб., при реєстрації про народження – 10 крб.

Виконання переводить відділ Громадянських справ та старости сел.

8. В готелях для цивільного населення за добу перебування в готелі – 2 крб., заїздах за добу з кожної підводи – 3 крб.

Виконання провадять установи, при яких маютья готелі та заїзди приватні відповідають особи, на ім'я яких вибрано патент.

9. З цивільного населення в перукарнях:

а) гоління та стріжка – 50 коп.

б) гарячі звичайні завивки та прически – 5 крб.

в) за перманент – 10 крб.

г) за манікюр – 2 крб.

Виконання провадять установи, при яких маютья перукарні. В приватних перукарнях відповідають особи, на ім'я яких видано патент.

Збирання коштів запроваджується негайно.

Фінансовому відділу при управлінні бургомистра забезпечити контроль і звітність та своєчасну здачу зібраних грошей Комітетові Допомоги.

Бургомістр (Майківський)

ДАКО. – Ф. р-2225. - Оп. 1. - Спр. 14. – Арк. 18.

№ 9

Постанова Управління бургомистра Білої Церкви про введення збору при продажі театральних квитків

13 лютого 1943 р.

В додаток до постанови від 9.ІІ-1943 року в справі запровадження внесків для забезпечення допомогою нужденного населення – при продажі квитків до театру на вистави для цивільного населення вводиться надвишка в розмірі 25 відс. вартості квитка в користь допомоги нужденному населенню.

Збирання цих коштів запроваджується негайно.

Бургомістр (підпис) (Майківський)

(печатка управління бургомистра)

ДАКО. – Ф. р-2225. - Оп. 1. Спр. 14. – Арк. 22.

¹ В документі закреслено.

² Лише з [ресторанів] міськгоспу.